

Jag tvivlar på idrottsvetenskapen!

Bo Carlsson

Institutionen för idrottsvetenskap, Malmö högskola

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org/carlsson141202,

(ISSN 1652-7224), 2014-12-02

Copyright © Bo Carlsson 2014. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Genom att ställa frågan om huruvida idrottsvetenskap är eller kan bli (samhälls-)vetenskapligt intressant syftar essän till att diskutera idrottsvetenskapens karaktär, status, utveckling och dess inneboende problem – samt dess inneboende möjligheter. Via en genomgång av ämnesområdets utveckling, och dess relation till praktiken, diskuteras dess (bristande) hantering av bland annat normativitet, instrumentalism, kontextualism och relativism. Härigenom definieras ämnets samhällsvetenskapliga potential, och bland annat sportifieringsprocessen lanseras som ett möjligt bidrag till vår förståelse av vårt (post)moderna samhälle.

Vidare granskas och presenteras några texter – varav några som tillkommit utanför den idrottsvetenskapliga disciplinen – som intressanta och framgångsrika exempel på denna utveckling av ämnets potential, bortom den mer eller mindre förblindande och förförande idrotten. Slutsatsen är att idrottsvetenskap har stora möjligheter att utvecklas som en intressant, relevant och givande samhällsvetenskap – om inte idrotten och dess praktik tillåts driva fram instrumentellt och normerande tunnelseende

Carlssons essä är en svidande vidräkning med så kallad idrottsrelevant forskning; vad författaren vill se är *idrottsvetenskapligt* relevant forskning. *Few and far between* är ett engelskt uttryck som väl beskriver situationen inom svensk idrottsforskning i det hänseendet.

BO CARLSSON är utnämnd till professor i såväl idrottsvetenskap som i rättssociologi, och har bland annat producerat boken *Idrottens rättskulturer*, samt en rad peer review-artiklar med basen i idrottsjuridisk problematik. Genom att ta utgångspunkt i sin transfer från rättssociologi till idrottsvetenskap, och de personliga dilemman som följer på en sådan övergång, vill Carlsson ytterligare problematisera idrottsvetenskapens status, position och relevans, i kölvattnet efter konferensen och temanumret "Position and Relevance of Sport Science" (i *Sport in Society*).

Inledning

Kan idrottsvetenskap bli eller vara vetenskaplig? Frågan kanske låter märklig och rent av onödig och opåkallad. Det hör man väl på begreppet, *idrottsvetenskap* – vetenskapen om idrott(en)! Men låt mig ändå avhandla problematiken och min villrådighet och tveksamhet till ämnets grad eller karaktär av ”vetenskaplighet”. Ivar Lo-Johansson tvivlade på idrotten.¹ Det gör nog inte jag; idrotten är vad den är, på gott och ont. Jag, i min tur, tvivlar däremot på idrottsvetenskapen.² Eller rättare sagt; jag vill kritiskt undersöka ämnets brister och dess potential. Frågan om ämnets karaktär och status har blivit allt aktuellare och alltmer utmanande för mig – och rent av störande. Jag var nämligen, tillsammans med Susanna Hedenborg, en av initiativtagarna till en internationell konferens 2012 om idrottsvetenskapens karaktär, status och relevans.³ Två saker blev då speciellt uppenbara – i varje fall för mig.

För det första hur svårt det var att få konferensdeltagare och abstracts till konferensen, utöver de inbjudna talarna.⁴ Skulle vi däremot ha arrangerat en konferens om idrott och hälsa, idrott och integration eller om förhållandet idrott och kön, eller till och med idrott och tillväxt eller ”idrott och city-marketing” skulle antalet deltagare sannolikt skjutit i höjden – för att inte tala om ämnet fotbollens roll och betydelse för samhället.⁵ Utöver bristfällig marknadsföring tar jag detta problem som ett indirekt belägg för hur främmande metateoretiska diskussioner är inom idrottsvetenskapen i allmänhet. Samtidigt bekräftas, mer eller mindre, idrottsvetenskapens karaktär som en i stort sett tillämpad vetenskap; en *applied science*. Men, och det är min ambition med föreliggande text, idrottsvetenskapen behöver utveckla tydligare samhällsteorier och mer generella analyser, som även siktar bortom idrottens egen kontext och som gör idrottsvetenskapen till en spännande och betydande samhällsteoretisk vetenskap.

Konferensens frågor, å andra sidan, framstod däremot som väldigt angelägna för de konferensdeltagare som faktiskt medverkade på konferensen. Denna positiva respons utmynnade i ett temanummer i *Sport in Society*, med mig och Hedenborg som redaktörer, och som behandlar idrottsvetenskapens kvalitet och generella relevans, såväl i ett samhällsperspektiv som i ett akademiskt och vetenskapligt perspektiv.⁶ Följande text och dess resonemang bygger vidare på denna ambition, och försöket att testa idrottsvetenskapen som ve-

1 Lo-Johansson, *Jag tvivlar på idrotten*.

2 Efter att ha akademiskt skolats inom rättssociologin kom jag till den idrottsvetenskapliga forskningsmiljön 2003. Vi talar här om en personlig ”utvärdering” och en granskning av ämnets status, position och karaktär efter en tioårig praktik i dess miljö och akademiska kultur. Och det kan nämnas: jag har tidigare – även det efter tio år i miljön – haft mina dubier när det gällt rättssociologin, och då i dess traditionella form (se Carlsson, ’Put the Law in Brackets...’). Upplägget i föreliggande kritiska och fundersamma introduktion till idrottsvetenskap bygger i mångt och mycket på personliga erfarenheter och reflektioner från min transfer från rättssociologin till idrottsvetenskapen, som nu varat i tio år. Det gör att texten varvas med högst personliga funderingar och mer generella noteringar om idrottsvetenskapens tillstånd.

3 Se <http://www.centersandperipheriesinsport.org>

4 Det var, utöver Angela Schneider i egenskap av hennes erfarenheter av att arbeta i gränslandet mellan natur- och samhällsvetenskap, även Jay Coakley, Kristine Toohey, Boria Majumdar och Barrie Houlihan, samtliga etablerade och med stor inblick i det idrottsvetenskapliga fältet, bland annat som redaktörer för diverse akademiska tidskrifter.

5 ...även om varje deltagare enbart fått två minuter till sitt förfogande (se nedan, ”speedification”).

6 Se specialnummer av *Sport in Society*, <http://www.tandfonline.com/toc/fcss20/17/10#.VHWj1odSIfw>, med en introduktion i Carlsson och Hedenborg, ’The position and relevance of sport studies’.

tenskap, genom att göra ett antal kritiska reflektioner kring ämnets karaktär och ”kulturer”, dess begränsningar och svagheter. Därutöver ska även texten diskutera utmaningar och möjligheter inom idrottsvetenskapen i syfte att spänna disciplinens båge.

Det bör nog redan här påtalas att resonemangen och granskningen uteslutande hänförs till samhälls- och kulturvetenskapliga studier av idrottsfältet och fenomenet idrott. Det innebär att idrottsfysiologi och idrottsmedicin lämnas därhän, obeaktat att de högst sannolikt är präglade av en djupgående instrumentalism, och en avsaknad av teoretiskt djup, liknande den kritik som kommer att påtalas och uppmärksammas i mitt inledande avhandlande av samhälls- och kulturvetenskapligt präglad idrottsvetenskap. (Därtill tillkommer även problemet med reduktionism inom de naturvetenskapligt präglade idrottsstudierna. Hur det är med normativiteten är dock oklart för mig.) Det bör även uppmärksammas att jag inte är ute efter att explicit granska vetenskapliga metoder och dess systematik och grund. Jag är mer intresserad av disciplinens övergripande koncept, ambitioner, frågeställningar och dess teoretiska fundament. Förvisso kan prioriteringen av metodutveckling, som sannolikt är jämförelsevis god och utvecklad, vara en del av problemet, då det i många studier förefaller fokuseras mer på ändamålsenlig och grundlig metod än på grundläggande utgångspunkter, syften, relevans och teoretiska ambitioner.

Som sagt, epitetet idrottsvetenskap ger onekligen en blid av – i varje fall en image av – att ämnet eller forskningsfältet har en ambition att vara vetenskapligt. Men är så fallet? I det följande ska vi problematisera några aspekter som ställer detta anspråk – och denna självbild – på kant. Samtidigt ska vi även belysa en rad förutsättningar som visar på varför idrottsvetenskap har intressanta och positiva egenskaper som gör att ämnet och disciplinen kan vara eller utvecklas till en seriös och viktig vetenskap, såväl i det samhällsvetenskapliga perspektivet som när det gäller dess karaktär och förutsättningar som en viktig fler- och/eller tvärvetenskap.

Man kan självfallet fråga sig om det inte är kontraproduktivt att primärt lyfta ett ämnes problem och svagheter i en introduktion till idrottsvetenskap. Blir inte läsaren skeptisk till ämnet? Vore det inte bättre att presentera ämnets innehåll och dess utveckling, ganska förutsättningslöst? Förvisso! Men syftet här är ett nyktert samhällsvetenskapligt förhållningssätt till studiet av idrott och dess samhälleliga koppling, och då kan det primärt vara poängfullt att påvisa trampminor eller bråddjup i ämnets karaktär, för att därigenom såväl vara medveten om ämnets problematik som ha möjlighet att lyfta blicken mot ämnets potential. Texten inleds med att vi först spårar och diskuterar diverse begränsningar i den initiala perioden i idrottsvetenskapens etablering och utveckling (det vill säga den nuvarande och pågående fasen). Denna självkritiska granskning kan vara av värde för nästa generation av idrottsvetare när det gäller att lyfta blicken mot horisonten, och bortom idrottens rum och arenor och därmed även undvika idrottsvetenskapens offsidefallor... och, i värsta fall, självmål. Vi börjar lite avspänt med att problematisera ämnets närhet till ”vardagen” och all dagliga uppfattningar om och inställningar till ”sakernas tillstånd”.

Vardagskunskap och vetenskapligt tänkande, och dess betydelse för förståelsen av idrotten

Alfred Schutz, vardagslivets sociolog och dess fenomenolog, menade att den vetenskapliga kunskapen inte skiljer sig så speciellt mycket från vardagskunskapen när det gäller dess struktur och form, utöver att forskningen erhåller tid och pengar.⁷ Precis som forskare kategoriserar och typifierar sina observationer och forskningsresultat, kategoriserar vardagsmänniskan sin vardag i olika på förhand givna typer – ”take-it-for-granted-until-further-notice”, för att citera ett klassiskt begrepp i Schutz tankevärld. Det är först när nya iakttagelser inte överensstämmer med tidigare erfarenheter som denna typologisering uppfattas som problematisk och (möjligtvis) störande. Till sin hjälp i denna kategorisering och typologisering har vardagsmänniskan, enligt Schutz beskrivning, ”för-domar”, som för Schutz inte *per se* kläds i någon negativ språkdräkt. Förvisso kan dessa ”för-domar” baseras på fördomar, men poängen för Schutz är att de fungerar som en förståelsehorisont. Skulle människan stå som en *tabula rasa* inför varje ny situation skulle hennes tankesystem och tankestruktur kollapsa. Det finns dock en väsentlig skillnad mellan vetenskap och vardagskunskap eftersom vetenskapligt tänkesätt måste legitimera och (be)grunda (alternativt inlösa) sina förståelsehorisonter (sin teori), ofta med hjälp av tidigare forskning och referenser. Vardagsmänniskans kategoriseringar behöver däremot inte styrka sina för-domar/fördomar.

När det gäller det idrottsvetenskapliga kunskaps- och forskningsfältet accentueras problematiken av att fältet – disciplinen – är förhållande lättillgängligt och ligger väldigt nära vanliga människors erfarenheter, intressen och uppfattningar. Alla – ja, nästan alla – har och kan möjligen ha egensinniga, men dock, utifrån sitt perspektiv, väsentliga uppfattningar om idrott. Det är onekligen enklare att vid barhänget prata om brister i det svenska landslaget i fotboll än om statligt bilstöd till handikappade. Men är min kunskap i denna fråga bättre och annorlunda än mina dryckespartners? Rimligen är det så. Jag är förvisso en del av den vardag som jag lever i (som supporter, konsument, TV-tittare), men jag har dessutom specialiserat mig på denna del av vardagen, med risken att min vardag blir ”förvetenskapligad”.⁸ Här kan nämnas att jag har en gammal professorskollega i allmänsociologi som är mycket intresserad av och har gedigna kunskaper om Tour de France.

7 Schutz, *Collected Papers* (vol 1).

8 Ang. ”förvetenskapligandet” av fritiden/vardagen! Men det man vinner på gungorna förlorar man på karusellen! Nu när jag jobbar – det vill säga forskar – på mitt fritidsintresse, har intresset (läs, studieobjektet) plötsligt fått en ny karaktär. I stället för att njuta av Zlatans finter och Foppas klubbteknik, har jag suttit och hoppats på diverse konflikter och dispyter som testar idrottens regler, värdegrunder, logik och konfliktlösningsinstrument. Kort sagt, jag vill ha empiri. Fotbollsdomaren – och hans diskretionära beslutsfattande – har varit mer intressant än huruvida Kim Källström ratades till förmån för Anders Svensson, något som samtidigt diskuterats i all oändlighet bland mina polare. En match kan dessutom vara hur tråkig som helst, men domaren har varit ett givande material. EM-kvalmatchen i Parken, där Sverige tilldömdes segern med 3-0 i en match som avslutades abrupt vid ställningen 3-3, då en tämligen onykter dansk tog sig in på plan, var onekligen bättre empiri – i mitt vetenskapliga intresse – än att Sverige vann med 4-3 på den efterföljande straffen. Men den empirin missade jag faktiskt på grund av en idrottsvetenskaplig konferensresa. Kort sagt, i sitt arbete är man inte alltid uppkopplad mot fritiden. Tur att det fanns repriserna och ett medialiserat uppföljningsmaskineri. Denna tillgänglighet gör onekligen även idrotten (läs underhållningsidrotten) – och därmed delar av idrottsvetenskapen – metodologiskt intressant och annorlunda. Forskningsempirin är faktiskt ständigt närvarande. I stället för att (som jag) jaga rättsfall, patientjournaler, vårdnadsutredningar och aktmaterial finns plötsligt empirin mitt framför ögonen, stup i kvarten. Till och med vardagsrummet blir fyllt av forskningsempiri. Så fort man slår på TV-apparaten möts man av allehanda matcher, lopp eller ”event”. Som systematisk – och seriös forskare – prenumererar jag numera även på kabelkanaler och deras sportutbud. Hujedamej!

Jag ville att han skulle producera en sociologisk analys av Touren, för idrottsforum.orgs räkning, men han vägrade prompt med motiveringen att han inte ville *förstöra* sitt fritidsintresse. Kort sagt, genom vetenskapen riskerar man att få en annan kategoriseringsmall, med kravet på akademiska referenser och styrkta resonemang. I det perspektivet blir det svårare att försvara supporten av Rögle BK (mitt lag). Men stämmer detta? Blir analysen av idrotten per automatik ”vetenskapligt förankrad” då en idrottsvetare närmar sig idrotten, i egenskap av sin profession?

Det är nämligen ganska vanligt att idrottsforskare yttrar sig om diverse idrottsfrågor som de egentligen inte har någon större och mer avancerad kunskap om, inte mer än vad andra människor kan tänkas ha. Kunskapen är i grunden inte värd mer – eller mer analytiskt grundad – än andra människors uppfattningar i samma fråga. För att man är professor i idrottsvetenskap med ett intresse för idrottens reglering och dess rättskultur, som jag, behöver man inte veta *mer* om idrottens arenor och dess ekonomi.⁹ Ändå tycks det vara lätt hänt att man yttrar sig och blir åberopad i dylika frågor.¹⁰ Men det är som sagt förhållandevis enkelt att ha uppfattningar om idrott. Det kan alla ha! Det är svårare att ha en trygg vetenskaplig grund för dessa uppfattningar. Här krävs systematiska och reflekterade kunskaper, bortom ”för-domarna”, vilket tar tid och kräver skolning.¹¹ Risken är annars att idrottsvetenskapens utveckling präglas av ytlig kunskap, och blir mer ytvetenskap än de mer omhuldade och gängse fler- och eller tvärvetenskapliga läroarna (se nedan).

En annan sak: jag är enormt förtjust i ishockey, speciellt NHL och hejar som sagt var sinnessjukt mycket på Rögle. Jag känner idrottsvetare som har en liknande passion för Hammarby, Liverpool, Tottenham, med flera. Många har varit aktiva inom idrotten, och har någon favoritsport. Självfallet erhåller inte dessa lag eller idrottsgrenar någon speciell särbehandling. Men engagemanget i idrotten – passionen för sport – ger en implicit värdegrund och en normativ horisont mot vilken betraktelser av problem och frågeställningar bör förstås och värderas.

Självklart kan det vara en poäng att ha förkunskaper och en förståelse för kulturen inom det fält som avses studeras. Det gäller dock att utveckla ett ”distanserat perspektiv”,¹² vilket dock kan vara svårare när intresset för ämnet antingen genererats av, eller utvecklats till, passion eller livsåskådning och meningssammanhang.¹³ Det blir rimligtvis betydligt vanskligare att bedriva ideologikritik om man är starkt socialiserad i och till kulturen och

9 “Vad man inte kan tala om, därom måste man tiga”, för att ta Ludwig Wittgenstein bokstavligen, men på ett annat, mer alldagligt sätt. Läs gärna Sten Andersson fantastiska porträtt av den kompromisslöse filosofen (“Filosofen som inte ville tala”).

10 Själv har jag, i egenskap av professor, yttrat mig om huruvida Swedbank Stadion är en bra investering för MFF. Jag har även, självfallet som professor men även som bördig från Ängelholm, yttrat mig över hur Rögle bör satsa och prioritera när det gäller deras hockeykultur och ungdomsprofil. Men jag har egentligen inga större sakkunskaper inom dessa områden, och min uppfattning borde inte vara viktigare/intressantare än någon annans. Denna problematik är inte enbart en ”personlig fallenhet” – snarare tvärtom. (Jag reflekterar åtminstone kritiskt över situationen.) Jag har nämligen emellanåt noterat att kollegor inom idrottsforskningen på ett liknande sätt presenterar och saluför uppfattningar om idrott i allmänhet i roller som ospecifik ”idrottsexpert”, obeaktat att deras specifika kompetens och akademiska skolning är riktat mot andra områden.

11 Men ”tidens tand”, med förväntningar på bland annat snabba och korta blogginlägg (se nedan), motsäger dessvärre detta anspråk.

12 Jmf. Elias och Quilley, *Involvement and Detachment*.

13 Jmf. Lindfelt, *Meningsskapande idrott...*

dess ideal och logik,¹⁴ som även tycks smitta av sig på den akademiska vardagen.¹⁵ Denna förståelsehorisont kan, målande, jämföras med till exempel juristens. Förvisso har majoriteten jurister en stor tilltro till det allmänna rättsväsendet – alltför stor. Men enligt min mening är ingången till professionen och mentaliteten i grunden inte relaterad till en *passion* för diverse rättsområden eller specifika paragrafer. Som rättssociolog var jag intresserad av socialförsäkringssystemet, men jag älskade (verkligen) inte lagen om förtidspension, och hejade inte på § 8 i AFL.

Men blandningen av fritidsintresse (med risken för dess förvetenskapligande, se ovan) och vetenskaplig profession är problematisk, och ett inneboende akademiskt och vetenskapligt dilemma inom idrottsvetenskapen och dess metateoretiska fundament (se nedan).

Problematik att reflektera över:

- Det allmänna intresset – och passionen – för idrott gör att idrottsvetaren tycks utvecklas till en form av allmän idrottsexpert med den inneboende risken att producera ”ytkunskap”.
- Problemet är även att definiera *vad* denna allmänna expertis egentligen består av, och att i förlängningen värdera dess status, position och relevans i relation till andra uppfattningar och föreställningar om idrott.
- Det kan dessutom vara förhållandevis svårt att upprätthålla ett kritiskt och reflekterande – vetenskapligt – förhållningssätt när profession och passion – och i vissa fall även mission – sammanvävs, vilket riskerar utmynna i en normativ vetenskap.

Problem med normativitet och instrumentalism

Rättssociologin säger sig vara en normvetenskap,¹⁶ vilket innebär vetenskapliga studier av normers uppbyggnad (till exempel lagar, moral och sedvänjor) och dess betydelse för samhället och dess utveckling. Att studera normer vetenskapligt är inget större problem, men ett problem uppstår då normer – normativiteten – styr den vetenskapliga designen och dess syften och analyser. Förvisso har vetenskapen (normativa) ideal som bör styra god forskningssed.¹⁷ Det är en annan sak! Vad som avses med normativitet i det här sammanhanget är att forskaren har ideal och värden som ställs upp som önskvärda resultat och/eller utgångspunkter för studien. Idrottsvetenskapens utveckling har ofta varit präglad av denna utgångspunkt. Vi ska här ta upp några aspekter av den problematiken.

Idrott var bättre förr, innan de kommersiella krafterna tog över och förvrängde idrottens ideal och dess sanna väsen. Ja, det är inte ett helt ovanlig påstående, varken idrottspolitiskt eller inom idrottsforskningen. En vanlig utgångspunkt är att kommersialisering av bland annat VM och den olympiska rörelse samt mängden av arenabyggen, som numera – i ett

14 Habermas, *Knowledge and Human Interests*. Om möjligheten och poängen med att bedriva ideologikritik och en kritisk granskning av kulturen och dess innehåll och uppbyggnad,

15 De idrottsvetenskapliga konferenserna runt om i världen ger, utöver snabba paper-presentationer (se nedan), även gott utrymme för diverse fysiska aktiviteter och prova-på-sport-projekt.

16 Baier, *Social and Legal Norms*.

17 Se ”God forskningssed”, <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/>.

skräckscenario – står tomma, har slagit sönder idrottens själ. Tvivelaktiga val av arrangörländer som Qatar, Kina eller Ryssland har demolerat idrottens fundament och dess goda rykte. Utgångspunkten är att det finns något gott inom idrotten – att idrotten per se är god – men att den kan försämrans och förfalla om den inte hanteras rätt och oklanderligt. Visst, det kan medges, idrotten kan sannolikt förstöras genom en rad ogenomtänkta åtgärder och diverse negativa effekter i spåret av diverse sociala processer. Men därifrån till att hävda att idrott per se bygger på en god princip är någonting helt annat, och karaktäriseras av ansenlig normativitet, och strider mot ett seriöst vetenskapligt förhållningssätt, och dess undran. Idrottens kvalitet bör självfallet, i ett vetenskapligt hänseende, studeras empiriskt och värderas. Den kan inte på förhand saluföras som i grunden god.

Men utifrån denna normativa utgångspunkt har idrottsvetenskapens (kritiska) förhållningssätt transformerats och operationaliserats till en strategi som basalt går ut på att spåra och reducera de olika negativa företeelser och handlingar som på ett förödande sätt förstör, koloniserar eller korrumpierar idrottens sanna väsen och dess potential. Kritik – och reflektion – är inte längre i huvudsak ett vetenskapligt förhållningssätt utan snarare en instrumentell metod som syftar till att avslöja det onda inom idrotten, för att därmed befrämja ”den goda idrotten”. Denna form av kritik är inte likvärdigt med att anlägga ett kritiskt *vetenskapligt* förhållningssätt. Jag vill absolut inte förringa tillämpad forskning som går ut på att avslöja och få bot på olika former av diskriminering, kränkningar, våldshandlingar, homofobier och selektioner. Snarare tvärtom! Det är onekligen mycket viktigt. Men det som jag upplever som ett (vetenskapligt) problem är normativiteten i den implicita utgångspunkten; det vill säga, om dessa avarter försvinner så vore idrotten god, glädjefull och rent av moraliskt ädel. Det är faktiskt – teoretiskt och dialektiskt – möjligt att även betrakta idrotten – som fenomen – som i sig själv vara boven i dramat; det vill säga att det är just den miljön, det fenomenet eller aktiviteten som de facto alstrar dessa – i det här sammanhanget – ondskefulla och förryckta krafter. Är det rent av så att idrottens *citius, altius, fortius* – i varje fall i dess moderna form inrymmer mekanismer och processer som i sig stimulerar kommersialiseringsprocessen, och kanske rent av även en rad andra processer i vårt samhälle (se nedan). Glöm inte att allt, och att alla fenomen och processer, mår bra av att förstås och analyseras dialektiskt... och empiriskt.

Huruvida idrotten är god, eller rent av ond, eller om idrotten har positiva eller negativa effekter på individer och samhället är en empirisk fråga, som sannolikt kan variera beroende på situation och kontext. Det är kort sagt en öppen fråga, i vilken forskaren måste ställa sig undrande.¹⁸ Det är med den grundläggande premissen som den vetenskapliga processen startar. Här kan entusiasmen för idrotten, och idrottens hänförelse, fungera som ”perceptuella skygglappar” (se nedan).

Det hävdas även att idrotten inte enbart är god i sig själv. Idrotten anses även tillföra – eller stimulera – ytterligare goda värden i samhället. Men egentligen är idrotten tämligen oviktig när det gäller såväl samhällens som mänsklighetens överlevnad. I jämförelse med rättens funktioner eller mänsklighetens förmåga att undvika svält, sjukdomar och i bästa fall krig så är idrotten – och dess spel, tävlingar och event – ett relativt marginellt fenomen. Utan rätten – i dess olika former – reder sig inte ett samhälle.¹⁹ Vi skulle reduceras i vår egenskap av sociala *människor*. Som kontrast skulle vi överleva som människor och som

18 Asplund, *En undran inför samhället*.

19 Durkheim, *Division of Labour in Society*; Malinowski, *Crime and Customs in a Savage Society*.

samhälle utan idrotten, men möjligtvis ganska otillfredsställda och missnöjda – men det är en annan fråga. Det är därmed möjligt att föreställa sig ett samhälle utan idrott, men inte idrotten utan ett samhället.²⁰

Obeaktat ovanstående resonemang kring idrottens begränsade samhällseliga betydelse, i ett vidare och större samhällsperspektiv, framstår idrotten som mycket betydelsefull och som en vital del i vårt vardagsliv och för människors liv, förmodligen än mer än abstrakta regelsamlingar och rättsliga avgöranden.²¹ Idrotten har trängt in i vår vardag. Fitness- och underhållningsindustrin fångar människors intressen och liv i allt högre utsträckning. Det är svårt att tänka sig moderna medier utan ett stort fokus på idrott, idrottare och idrottsevenemang. Idrotten har tveklöst flyttat in i våra vardagsrum, och utgör även en stor del i vår rutinisering av våra liv och våra fritidsintressen. Den idrottsliga jargongen och dess kultur och horisont tycks även påverka andra samhällsområden,²² från allt från Masterchef till vetenskapen (se nedan).²³ Vad som framgår är att idrotten successivt smugit sig in i våra liv och utvecklats till en betydande del av dem, trots dess grundläggande "obetydlighet".²⁴

Men det är normalt inte detta existentiella perspektiv som åberopas när idrottsvetare diskuterar och forskar kring idrottens samhällseliga betydelse. För att däremot påvisa eller lyfta idrottens betydelse tillför man ofta idrotten ytterligare värden ("added values"). Det kan handla om att idrotten bidrar till individuell hälsa och ökar den allmänna folkhälsan.²⁵ Vidare antas idrotten bidra till social integration, och den kan även arbeta socialt förebyggande, ja rent av brottsförebyggande.²⁶ Idrotten anses även bidra till ekonomisk tillväxt, och det kalkyleras i diverse sportsekonomier.²⁷ Städer – idrottsstäder – förmodas även er hålla image via deras satsning på olika grandiosa idrottsevenemang och framgångsrika lag och idrottare.²⁸

Men det här behovet av att tillföra idrotten betydelser utöver dess egna möjliga egen värden måste förstås och granskas kritiskt som en ideologisk – eller psykologisk – börda bland idrottsevangelisterna. Oberoende av ädla förväntningar och drömmar om idrottens positiva samhällseliga betydelse är det i grunden, som tidigare nämnts, en empirisk fråga huruvida idrotten bidrar positivt eller negativt i enskilda handlingar, situationer eller kontexter, för grupper eller enskilda individer. I detta sammanhang bör nämnas att det faktiskt

20 Vi ska dock försöka testa – och provocera – denna vedertagna sanning genom olika diskussioner i denna text.

21 Ewick och Silbey, *The Commonplace of Law*.

22 Det slås (världs)rekord i allt! ..."över 35 grader i morgon, två dagar till och vi har slagit nytt rekord. Varför säger jag så? Folk snackar som om det var bra att slå ett sådant rekord. Minsta nederbörds mängden på hundra år. Varmaste dagen. Kan vi inte sluta tala om rekord?" (Temple, *Sanning*).

23 Carlsson och Svensson, 'Masterchef and the sportification of popular culture'

24 Sport är producerat i "an imaginary setting", för att använda Elias begrepp. Se Elias och Dunning, *Quest for Excitement*.

25 Fetma problematiseras i det här perspektivet mest som ett inaktivitetsproblem (för lite idrott i skolan, för få i föreningsidrotten och för mycket datorspel) snarare än som ett konsumtionsproblem. Det blir fokus på aktör och kultur, mer än på strukturer.

26 Nu genererar faktiskt idrotten också brott (korruption, handel med underåriga, uppgjorda matcher, med mera). Detta glöms i regel bort. Det kan därför vara bra att angripa ett problem mer dialektiskt!

27 Den upplevda överproduktionen av diverse multiarenor har dock fått mycket kritik då man befarar att deras ekonomiska värdeskapande är ganska kortsiktiga.

28 Årligen tävlas det om årets idrottsstad i Sverige, och Malmö blev vinnare 2013. Det sägs vidare att varje – seriös – stad i USA måste ha åtminstone ett Major League-lag för stadens image. Sannolikheten att det finns kvalificerade vetenskapliga studier som styrker detta påstående är ganska liten.

finns kritisk forskning som spårat exkludering,²⁹ sexuellt ofredande,³⁰ våld,³¹ skador och medikaliseringen av idrotten,³² postkolonialism,³³ samt nationalism och dess degenerering i fascism,³⁴ som då (självfallet) underminerar idrotten och dess positiva kvaliteter.

Min uppfattning är att idrott – i det vetenskapliga studiet – inte initialt ska behandlas som ett ”värde”, vare sig utifrån en negativ eller positiv ståndpunkt. Förvisso finns det, som nämnts, värden som tillskrivs idrotten, som till exempel hälsa, integration, demokrati och tillväxt, utöver idrottens eget ponerade egenvärde. Men dessa egenskaper och betydelse bör studeras och analyseras som sociala processer och sociala fenomen. Härvidlag blir även själva ”tillskrivningsprocessen” – och dess olika diskurser – en självklar, angelägen och spännande empirisk fråga.

Det tycks emellertid vara relativt svårt att upprätthålla detta (rena) vetenskapliga förhållningssätt eftersom det finns en rad utomvetenskapliga påverkansfaktorer. Här kan i första hand nämnas den starka socialiseringen – via modersmjölken – och identifieringen med den svenska idrottsrörelsen och dess ideal. I detta sammanhang lyfts den nordiska idrottsmodellen som ett oomkullrunkeligt värde, såväl historiskt som i nutid, obeaktat den eventuella kritik som framförs. Att idrottsforskningen alstrats främst inom idrottspedagogiska miljöer har även påverkat disciplinens normativa karaktär (se nedan).

Behovet att tillföra, och därmed belysa och analysera, särskilda värden och betydelser till idrotten, leder i förlängningen till ”instrumentalism”, något som tycks vara framträdande inom en tillämpad vetenskap som idrottsvetenskapen. Om vi i det här sammanhanget skärskådar idrottsvetenskap med till exempel Jürgen Habermas analys av relationen kunskap (eller vetenskap) och intressen är det ganska klart att disciplinens utveckling har präglats av en viss instrumentalism, vid sidan av kontextualism och relativism (se nedan).

³⁵ Instrumentalism inom idrottsforskningen har, i det här sammanhanget, sina naturliga orsaker. Låt mig förklara: Idrotten kan i många hänseenden sägas vara paradoxal. Idrotten är såväl konservativ som progressiv. Ett 100-meterslopp är alltid 100-meter! Samtidigt är idrotten hela tiden angelägen om förbättringar, i linje med *citius, altius, fortius*. Det gör att idrotten per se är mån om att utnyttja teknologiska landvinningar, ge bättre kostråd, utveckla ett bättre psyke och taktiska finesser samt säkrare kontrollsystem, med mera. Det finns ett fokus på rekord.³⁶ I den bemärkelsen har idrotten genomgått en rationaliseringsprocess, varvid förbättrad statistik och utvecklingen av nya mätmetoder blivit dess vardag och signum, allt för att förbättra utförande och resultat.³⁷ Denna instrumentella grund tycks även påverka forskningen. Härvid är idrottsforskarens relativt täta kontakt med idrotten och dess organisationer – såväl när det gäller personliga preferenser och erfarenheter som engagemanget i olika beställningsstudier från olika idrottsorganisationer (utvärderingar och rapporter) på olika nivåer – en jordmån för instrumentalism, social ingenjörskonst och

29 Collins och Kay, *Sport and Social Exclusion*.

30 Brackenridge, *Spoilsports*.

31 Jamieson och Orr, *Sport and Violence*.

32 Loland, m. fl., *Pain and Injury in Sport*.

33 Bale och Cronin, *Sport and Postcolonialism*.

34 Tamburrini och Tännsjö, *Values in Sport*.

35 Kortfattat kan sägas att Habermas ser den samhällsvetenskapliga positivismen som en vetenskapssyn präglad av kontroll och social ingenjörskonst, medan hermeneutiken kritiserar för dess fokus på inlevelse (och dess förståelse för kulturer), utan att ha något verktyg för ideologikritiska analyser av dessa kulturer. Habermas, *Knowledge and Human Interests*.

36 Guttman, *From Ritual to Record*

37 *ibid.*

tillämpad vetenskap. På ett liknande "instrumentellt" sätt studeras idrott inom idrottsforskningen utifrån tankar om "framgångsrikt åldrande", "framgångsrika karriärövergångar", "fler idrottsturister" och "fler barn i idrotten under längre tid".³⁸ De praktiska problemen och idrottens vardag – och dess uppdrag – riskerar, helt naturligt, att ta överhand och därmed prägla idrottsvetenskapens reflektion över relationen idrott och samhälle. Saken blir inte enklare av att idrottsvetenskap inte har prioriterat teoriutveckling, möjligtvis som en effekt av denna täta mentala och praktiska kontakt.

Problematik att reflektera över:

- Det tycks vara svårt att iklädda sig en kritisk, öppen och "undrande" – vetenskaplig – roll och position inom ramen för idrottsevangeliet och dess gospel.
- Varför tillskrivs idrotten värden bortom sitt "egenvärde"?
- *Citius altius, fortius*, idrottens instrumentella väsen, präglar även idrottsforskningen, i dess strävan att göra idrotten bättre, mer moralisk och samhällligt betydelsefull.

Idrottsvetenskapens primära akademiska karaktär och dess kultur

Vi ska i detta avsnitt summariskt behandla ämnets organisatoriska utveckling på universitet och högskolor.³⁹ Betoningen ligger på vilka problem denna utveckling har utmynnat i. Vidare ska vi, i anslutning till detta, initialt diskutera begreppet "idrott" och dess gåta.

Inledningsvis bör det påtalas och uppmärksammas att det som kan betecknas som samhällsvetenskapligt orienterad idrottsforskning först och främst har sitt ursprung i idrottspedagogik, vilket innebär att där det, i ett historiskt perspektiv, överhuvudtaget kan pratras om en akademisk miljö så har miljön präglats av en relativt stark idrottspedagogisk forskning med dess specifika inomvetenskapliga värden, premisser och logiker. I övrigt har den samhällsvetenskapliga idrottsforskningen utvecklats inom ramen för andra ämnen (främst historia, psykologi och sociologi), men då enbart via individuella forskare, med en passion för idrott. I starten av 2000 började idrottsforskningen dyka upp också inom andra samhällsvetenskapliga ämnen.

Att idrottspedagogiken utgjort en specifik och relativt väldefinierad miljö, med forskare hängivna till idrott och idrottsforskningen, har självfallet haft stor betydelse för ämnets utveckling och dess formering. Initialt har de pedagogiska aspekterna – som idrott som en uppfostringsmiljö och fysisk fostran – varit dominerande, vilket även tycks ha impregnerat dessa miljöer. Men i takt med idrottens förändring och dess tilltagande kommersialisering, professionalisering och globalisering har nya intressen och forskningsfrågor växt fram i dessa miljöer. Det innebär att utbildningar och forskning kring sport management utvecklats inom dess miljöer, och då även av forskare med en bakgrundskompetens i idrottspe-

³⁸ Vi återkommer till frågan om "fler barn i idrotten, under längre tid".

³⁹ Beträktelsen utgår primärt från en svensk kontext. De som önskar en mer fyllig introduktion till ämnets utveckling (i Sverige) bör läsa Åkesson, *Idrottens akademisering*.

dagogik, men med ett brett allmänt intresse för idrotten och dess utveckling (se ovan). Självfallet har denna utveckling haft såväl fördelar som nackdelar. I jämförelse med den mer avgränsade och disciplinära idrottspedagogiken och dess grundläggande fokus finner vi nu en mer mångfacetterad idrottsvetenskap, med ett spann av intresseområden, men med mer vaga kunskaper och förhållandevis diffusa teoretiska horisonter, utöver intresset för idrotten och relationen idrott och samhälle. Idag kan vi därför allt mer tala om idrottsvetenskap som etablerad i diverse miljöer och med en tvär- och eller flervetenskaplig forskningsstrategi. Samtidigt har det idrottspedagogiska fundamentet, via den konstituerande uppsättningen fostran, hälsa och socialisering, normerat forskningsmiljön och dess utveckling, varvid forskning kring idrott som konsumtion och underhållning riskerar att hamna i bakvattnet.⁴⁰

Ett akademiskt ämne brukar sträva efter att i görligaste mån definiera sitt studieobjekt. Så har även varit fallet med idrottsvetenskapen. De definitioner som forskningen gett upphov till har i regel formulerats av idrottspedagoger, som speciellt lyft idrott som fysisk aktivitet, som någon form av kroppskultur. Även historiker och historiskt orienterade sociologer har gett sig på att definiera idrottsbegreppet, varvid Allan Guttmanns weberianska begreppsliggörande är den mest etablerade och definierar idrottens övergång till modern idrott, med dess typiska karaktäristiska. Men ingen av dessa gängse definitioner tycks explicit involvera idrott som konsumtionskultur, som event eller som underhållningsindustri. I ett (post)modernt samhälle tar sig sannolikt idrotten olika uttrycksformer, och sökandet efter dess karaktär, dess ”kärna”, ter sig hart när omöjligt, och tycks mer fungera som en återvändsgränd. Obeaktat diverse ideal utvecklas sannolikt idrottsvetenskapen friskast och fräschast genom att acceptera – och stödja – en mer *polycentrisk* definition av idrott och därmed av idrottsvetenskapens studieobjekt.⁴¹

Något som också kan vara noterbart är att varken idrottsvetenskapen eller samhällsvetenskapen utvecklat någon gedigen och grandios samhällsteori via studier av idrotten. Det närmsta man kan komma är Norbert Elias studier av idrottens reglering som ett komplement i utvecklingen av hans civilisationsteori; hans studier av samhällets civiliseringsprocesser. Det kan jämföras med rättssociologin, och dess studier av rättens samhällsrelaterade funktioner, som även kan grunda sin disciplin i några av de stora samhällsteorierna. Såväl Émile Durkheim som Max Weber, och sedermera Jürgen Habermas och Niklas Luhmann, har haft rätten som central utgångspunkt i deras teoribyggen. Något liknande kan inte idrottsvetenskapen åberopa och luta sig mot. Möjligtvis är det en av förklaringarna till att disciplinens teoriutveckling har varit ganska mager under idrottsvetenskapens etableringsfas, utöver de ganska ryggradsmässiga kopplingarna till Pierre Bourdieu, och ibland Michel Foucault. Och förvisso intresserade sig Robert Putnam för bowlinghallar när han utvecklade sin nätverksteori.⁴²

I studier och i miljöer där det saknas en grundläggande och innehållsrik teoriutveckling är det naturligt att fokus kommer att ligga på empiriska resultat och anekdoter, vilket gör det svårt att utveckla en bas för mer generella kunskaper, om resultaten inte enbart stödjer redan etablerad kunskap. Det finns några undantag, där främst studier av idrottens globaliserings- och migrationsprocesser är en del av den allmänna teoriutvecklingen på området.⁴³

40 Det finns å andra sidan de som hävdar att idrottspedagogik åsidosätts i pedagogiska miljöer.

41 Jmf, Petersen och Zahle, *Legal Polycentricity*

42 Putnam, *Bowling Alone*.

43 Här kan främst nämnas Richard Giulianotti (globalisering) och Joseph Maguire (migration).

Problematik att reflektera över:

- Hur har den idrottspedagogiska forskningsmiljön präglat utvecklingen av disciplinerna?
- Idrottsvetenskap lanseras som ett fler- och/eller tvärvetenskapligt ämne och som då utvecklats – (re)produceras – av forskare från olika ämnesdiscipliner. Vad är problemen? Kan det rent av utvecklas en ”fusionsvetenskap”, eller är risken för ytkunskap överhängande?⁴⁴

Några andra metateoretiska problem

Monty Python och dess *Flying Circus* har producerat en rad fascinerande betraktelser utav idrotten. Utöver antikens grekiska filosofer och deras match mot Friedrich Nietzsche, Karl Marx, Arthur Schopenhauer och de andra tyska lirarna, finner vi ”maraton för inkontinenta” och ”100 meter för individer utan lokalsinne”. Det är onekligen sjuk humor. Den sistnämnda är, enligt mitt förmenande, en helt underbar och sanslöst rolig sketch, men alla tre fungerar utmärkt som avstamp för en metateoretisk kritik av en del av idrottsvetenskapens karaktär och innehåll. Kvickheterna är onekligen mycket roliga, och utgör dessutom – vilket jag inte tror var syftet – en ironisk, men rätt träffande, beskrivning av en del forskning inom den idrottsvetenskapliga disciplinen. Denna problematik kan beskrivas i termer av *relativism*, *reduktionism* och *relevans*.

På svensk botten fungerar Mats Alvessons gärningar som en bra start på denna typ av metateoretisk granskning. Alvesson – som för övrigt skrev *Tomhetens triumf*, som är en kritisk betraktelse av floran av nya akademiska ämnen – har, tillsammans med Kaj Sköldberg, ägnat tid åt allmänna metateoretiska reflektioner kring bland annat relativism.⁴⁵ De menar att det finns olika former av relativism som kan komma att prägla forskningen och forskningsresultaten. Här utgår man från att det är omöjligt att skapa en objektiv, säker kunskap, och att även vetenskaplig kunskap är socialt konstruerad och att den därmed inte är opåverkad av individuell subjektivitet eller kollektiva uppfattningar.⁴⁶ En typ av problematik i det här sammanhanget är *konceptuell* relativism. Standardexemplet som brukar anföras är att eskimåerna har trettioåttio ord för snö, med vi enbart nöjer oss med ett ord.⁴⁷ Vad som avses med konceptuell relativism är att kategorier blir avgörande för tänkandet. Kategorier – och typifieringar – är som tidigare omnämnts även vanligt inom forskningen, och kommer att prägla tänkandet, och även varseblivningen, det vi upptäcker och ser, något som i sin tur kan beskrivas i termer av *perceptuell* relativism.⁴⁸ Låt oss ta ett exempel från studiet av idrottskonsumtion och fans. ”Partisaner”, ”aficionados” och ”theatergoers” beskriver några typer av idrottskonsumenter och deras motiv.⁴⁹ Dessa typifieringar, kategoriseringar och begrepp kan onekligen ge en viss indikation på ”sakernas tillstånd”, i mer abstraherad

44 Inom kokkonsten är fusion ett hett koncept. Till exempel bruket av skandinaviska råvaror och med toner av lite chili- eller pestokultur... med ramslöksdoftande nudlar.

45 Alvesson och Sköldberg, *Tolkning och reflektion*.

46 Ibid., s. 67.

47 Ibid., s. 69.

48 Ibid.

49 Westerbeek och Smith, *Sport Business in the Global Marketplace*

form. Men samtidigt inrymmer dessa analytiska strategier och begrepp akademiska risker. Kategoriseringar och typifieringar fungera förvisso som en form av ”kognitiv säkerhet”, och då i vardagen, för att undvika eller reducera mentalt kaos.⁵⁰ Förvisso arbetar även forskaren med olika typer av typologiseringar (analytiska typer, idealtyper),⁵¹ men hen måste ha ett betydligt mer öppet och problematiserande förhållningssätt till dessa kategoriseringar och dess värde (empiri) för att undvika att typologiseringarna fungerar som intellektuella skygglappar, och som en annan form av perceptuell relativism – det vill säga, man ser det man vill se, eller skapar instrument och begrepp för att se! En annan typologisering, och en dikotomi som i hög grad präglad skandinavisk idrottsforskning och dess frågeställningar, sökande och analyser är uppdelningen i förenings- respektive tävlingsfostran,⁵² kategorier som ofta tillskrivs eller tillmäts olika normativa värden. Konceptuell och perceptuell relativism är inte helt ovanligt inom vetenskapen i allmänhet, men blir något mer problematisk inom idrottsvetenskapen på grund av ämnets normativa inslag och dess ideologiska fundament. Kort sagt, här nödgas idrottsvetaren stanna upp och reflektera över sina utgångspunkter – sin kulturella impregnering, sina individuella motiv, och bruket av ”präglade” begrepp och typologier.⁵³

I detta sammanhang gryr även en annan fråga: Är idrotten speciell? Är den så pass sär egen att det krävs en speciell förståelse av dess kultur, vilket är något som man enbart kan uppnå via att vara en del av idrotten, att ha levt idrotten? Den uppfattningen är inte helt ovanlig, och förstärks dessutom påtagligt av EU-kommissionens rapporter om ”idrottens särart”,⁵⁴ och om tankarna på Lex Sportiva.⁵⁵ Denna ingång leder oss in på en diskussion om *kontextuell* eller *kulturell* relativism. Och då är den klassiska frågan en bra ingång: *Måste man vara hopiindian för att förstå hopiindianerna* (och deras kultur). Spontant låter det rimligt och vettigt! Den hermeneutiska skolan, med Hans-Georg Gadamer i spetsen, skulle backa upp en dylik utgångspunkt genom att hävda att det i grunden krävs inlevelse i, ”empati” för, en annan kultur, för att förstå dess egenskaper och dess meningssammanhang. Och då är det väl lämpligt att ha tillgodogjort sig kulturen via sin ”modersmjölk”, sin ”föreningsfostran”. Men måste man till exempel ha inmundigat föreningsidrotten för att förstå idrott, och den svenska idrottsmodellen, och dess ”kulturella egenart”?⁵⁶ Måste man därför även stanna inom den idrottsliga kontexten för att skapa trovärdiga analyser? Är idrotten – och även dess skilda idrottsspecifika grenar – så pass speciell att analytiska jämförelser i praktiken blir relativa, och att kunskaperna och förståelsehorisonterna därmed blir kontextuella?⁵⁷ Jürgen Habermas har, trots sin uppskattning av den hermeneutiska förståelsehorisonten, motsatt sig denna typ av ”kulturrelativistiska” utgångspunkter, och menar att de är såväl exkluderande som ideologikritiskt naiva. Kort sagt, med den socialiserande förståelsehorisonten för ögonen blir det, enligt Habermas, hart när omöjligt att bedriva någon trovärdig kritisk forskning av den egna miljön och dess ideologier och makt-

50 Jämför Schutz, ovan!

51 Ibid.

52 SOU, 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran*

53 Alvesson och Sköldberg, *Tolkning och reflektion*.

54 Parrish, *Sports Law and Policy in the European Union*

55 Siekmann och Janwillem, *Lex Sportiva*.

56 Carlsson och Svensson, ”Masterchef and the Sportification of Culture”

57 I sin förlängning: Det som sägs om handboll gäller handboll, och är inte naturligt överförbart till fotboll – då krävs en ny studie, med samma frågeställningar, och med idrottare med andra idrottsfarenheter och socialiseringsmiljöer. Det medför ganska små studier och anekdotisk och kontextuell ”bevisföring”

strukturer.⁵⁸ Utgångspunkten, ”idrottens särart”, är därmed egentligen inte någon nyttig plattform för ideologikritik, något som sannolikt hade varit värdefullt i en normativ miljö.

Utöver frågorna om reduktionism och relativism är *relevans* en intressant metateoretisk aspekt som ytterligare accentuerar frågan om idrottsvetenskapens status, karaktär och position.

Problematiken kring relevans blir förhållandevis tydlig när man söker forskningspengar från Centrum för idrottsforskning (CIF). Här ska man specifikt ange vad projektet har för idrottsrelevans; inte idrottsvetenskaplig relevans eller samhällsrelevans, eller samhällsteoretisk relevans. (Något som man förvisso, må erkännas, kan skriva om i själva projektbeskrivningen.) Det är rätt intressant att idrottsrelevansen har fått ett sådan upphöjt fokus. Jag kan medge att många av mina ansökningar – inom det idrottsjuridiska fältet – har saknat uppenbar idrottsrelevans, då ingen kommer att hoppa längre, jubla högre eller må bättre av sådan forskning. Å andra sidan är analysen av idrottskonsumtion, idrottens kvalitet, idrottens tävlingsförhållanden, via en analys av konsument- och konkurrensrätten, *idrottsvetenskapligt relevant*. Med en dylik utgångspunkt – via den (idrotts)juridiska diskursen – blir det möjligt att problematisera och dekonstruera vår vedertagna bild av idrottens karaktärer och vårt normala begreppsliggörande av modern sport och dess utvecklingsmöjligheter. Men med den gängse betoningen på idrottsrelevans riskerar man istället att generera och (re)producera en normativ och instrumentell idrottsforskning.

Det vore givetvis lätt att ironisera över en rad studier, i Monty Pytons anda och ro hem enkla poänger. Men det undviker vi, samtidigt som jag vill påtala att de olika formerna av reduktionism, relativism och relevans, i vissa av idrottsvetenskaps studier, tynger ämnets status, position och relevans, i ett mer generellt och långsiktigt samhällsvetenskapligt perspektiv. Blicken – och ”the sociological imagination” – måste lyftas,⁵⁹ även i studier som inte har sociologin som sin primära utgångspunkt. Frågan om relevans måste även inbegripa samhällsrelevans och teoretisk relevans, utöver idrottsrelevansen och dess förhållandevis ”relativistiska” utgångspunkter.

Ett exempel,⁶⁰ som illustrerar en hel del av den ovannämnda problematiken, skulle kunna vara en studie, förslagsvis i Nya Zeeland, kring frågan hur man får fler medlemmar till en golfklubb. Bakgrunden till studien är naturligtvis hälsa och tillväxt. Kort sagt, folk mår bra av att spela golf och därför bör golfklubbar arbeta för att rekrytera fler till golfanläggningarna, utöver de företagsekonomiska motiven. En fråga uppstår: Varför ska samhällsvetenskaplig forskning – till exempel sport management – syssla med dessa frågor? Vad är den teoretiska utmaningen och vinningen i detta? “What’s in it for us?” Rör det sig inte om normal produktutveckling som egentligen borde ligga i producentens (sportens) egenintresse? Varför ska idrottsvetenskapen syssla med frågor om kundkontakter och konsumentanalyser som egentligen borde vara en del av idrottsrörelsens ordinarie verksamhet? Den här forskningsfrågan formas även av den instrumentella utgångspunkten – *citius, altius*,

58 Habermas, *Knowledge and Human Interest*.

59 Mills, *The Sociological Imagination*. Se, Carlsson, ”Vad bör sociologin göra?”

60 I egenskap av Scientific Chair för EASM, European Association of Sport Management, har jag kommit i kontakt med en hel del olika typer av konferenstexter, varvid flertalet lider av tung instrumentalism, påtaglig normativitet och ganska tydlig relativism. Detta valda exempel tycker jag fungerar utmärkt som underlag för en diskussion kring samhällsvetenskapens uppgift, dess karaktär och relevans. Jag avstår dock från att ge studien en tydlig formell referens, då den i grunden enbart ska fungera som en ”idealtyp”, som en illustration på förhållandevis allmängiltiga problem inom det idrottsvetenskapliga forsknings- och kunskapsfältet.

fortius – i beskrivningen och analysen av framgångsrik rekrytering av golfspelare klubbmedlemmar. Men är detta verkligen en samhällsvetenskapligt relevant fråga? Om vi därefter granskar metoden så visar det sig att studien baserar sig – på grund av ett praktiskt urval – på intervjuer av redan etablerade medlemmar i klubben. Hm! Varför inte ta steget utanför sportens kontext? Då alstras i det här sammanhanget förhoppningsvis även en möjlig ”kritisk” och reflekterande – och mycket intressant – hypotes, som väcker en samhällsrelevant fundering, nämligen: De som inte spelar golf i klubben, trots ett eventuellt allmänt sportintresse, gör det inte eftersom man måste vara, just det, ”medlem”! Här närmar vi oss en intressant samhällsrelevant och vetenskapligt relevant fråga – och dess möjliga problematisering – kring mobilitet, pluralism, och temporära nätverk, utöver den konkreta (tillämpade) studien rörande strategier när det gäller att rekrytera golfmedlemmar/-konsumenter. Detta möjliga ”nya” resonemang bygger på att medlemskap är något som måhända har förändrats och rent av ”devalverats”, i takt med inflationen av det allmänna medlemskapsbegreppet (som kan avse det lokala apoteket, BRIS, Statoil, Ellos, med flera marknadsaktörer) samtidigt som vi har ett samhälle med en ökad rörlighet, temporära nätverk och mindre lojala konsumtionsmönster i allmänhet. Varför ska man var medlem i en klubb, när man kan vara en ”rörlig konsument”, både i tid och rum? Har identitet någon betydelse, eller är den projektorienterade människan en mer grundläggande karaktär i det (post)moderna samhället? Härmed har även frågan kring ”medlemskap i en golfklubb” erhållit en mer samhällsrelevant och teoretiskt intressant dräkt, bortom reduktionism, instrumentalism, relativism och normativitet.

Detta är ett exempel på en möjlig och ganska ordinär typ av idrottsvetenskaplig studie och ambition, i vilken relevansen begränsar sig till idrottens interna miljö och dess förbättring. Men utgångspunkten är ganska vanlig, speciellt när fokus på idrotten och idrottsrelevans tycks skymma mer teoretiska och samhällsrelevanta utgångspunkter, obeaktat studiernas välmening och förtjänster. Ett liknande problematik uppstår vanligtvis när man närmar sig barnidrotten och barns (eventuella) behov av idrott i organiserad form. Frågeställning kan då vara ”hur får man fler barn i idrotten under längre tid?”! Den normativa utgångspunkten är att barn och ungdomar, av en rad anledningar, mår bra av att vara en del av idrottsrörelsen, och att det då också vore bra om det ges utsikter för dem att stanna så länge som möjligt inom föreningsidrotten. Problematiken som man spårat är emellertid att fler barn lämnar eller kommer inte till föreningsidrotten. Forskningsfrågan har i grunden mer karaktär av intern produktutveckling (hur gör vi vår idrott mer lockande), än samhällsteoretisk relevans: vad görs fel, vad kan göras annorlunda? Men självfallet kan man med empiriska belägg framföra en antites: Barn far även illa inom idrottsrörelsen. Hur tar sig barn – ”framgångsrikt” – ut ur den gängse idrottsrörelsen oskadade, bortom kränkningar, stereotyper och dess krassa selekteringsprocesser? Via denna antites erhåller man en dialektisk utgångspunkt som genererar en intressant samhällsteoretisk fråga, som kan ta avstamp i att det moderna samhället erbjuder större möjligheter för såväl alternativa fritidsintressen som andra former av (temporär) organisering och engagemang i och till idrotten, i jämförelse med folkhemsbygget och idrottsrörelsens roll i detta bygge,⁶¹ trots idrottens positiva image och dess mentala makt. Denna problematik är onekligen samhällsvetenskapligt intressant.

En sådan frågeställning kunde även relateras till nya ungdomskulturer, förändrad barn- dom, pluralism, lojalitet, identitet, konsumtion och differentiering av värden. Plötsligt blir

61 Norberg, *Idrottens väg till folkhemmet*.

även frågor som Internet och teknologisk utveckling intressant för förståelsen av idrottens former och dess alternativa organisering och dess betydelse för barns och ungdomars förhållande och möjligheter till idrott och fysisk aktivitet, bortom föreningsidrotten. Via en dylik ambition ges studien en samhällsrelevans, utöver dess gängse idrottsrelevans. I detta perspektiv kan RF-idrottens nuvarande image, status och dess betydelse – och dess historiska koppling till välfärdsstaten – studeras i relation till förändrade villkor för barn och ungdomar under sen-/postmoderniteten och dess karaktär av temporära och mobila intressen, grupperingar och sociala nätverk. En dylik utgångspunkt skulle även bidra påtagligt till teoriutvecklingen när det gäller förståelsen av vår samtid och dess rörelser/processer. På så sätt erhåller idrottsvetenskapen en starkare samhällsteoretisk relevans.

Problematik att reflektera över:

- Är idrotten speciell? Skapar den inbyggda problem vad avser ”relativistisk kunskap”? Behöver man vara socialiserad till idrotten och dess kultur och miljö för att ”förstå” idrotten, även i vetenskapliga kretsar?
- Kan idrottsvetenskap syssla med mer grundläggande samhällsfrågor, utan idrottens ”skygglappar”?

Vetenskapens ”sportifiering”, mm

Idrottsvetenskap existerar inte isolerat och en stor del av dess problem är vetenskapens problem i allmänhet. Som en effekt marknadsliberalismen inom universitet och högskolor talas det idag kritiskt om bland annat McEducation, kommodifiering av intellektuellt arbete, och om ”speedification”.⁶² Men en viss typ av problematik gör sig tydligare gällande i en vetenskap likt idrottsvetenskapen med dess fokus på ett alldagligt fenomen som idrott, dess intresse för resultat och förbättringar (instrumentalism), och dess sociala betydelse (normativitet).

Det finns en problematik, som även nått vetenskapens form och innehåll, som är speciellt intressant för idrottsvetenskapen, och som även i förlängningen skulle kunna utvecklas till ett forskningstema, med tydlig samhällsteoretiskt intresse och förankring, nämligen ”sportifiering av vetenskapen” och att vetenskapen blir en del av underhållningsindustrin, till vilken även idrotten hör och växer i och interagerar med. Idrottens – liksom idrottsvetenskapens – närhet till underhållningsfältet och -logiken gör denna infallsvinkel än mer spännande och angelägen för idrottsvetenskapen och dess relevans. I sammanhanget blev följande ”event” intressant:

*Science Slam på LS*⁶³: Går poängen fram? Är forskningsbeskrivningen underhållande, tydlig och träffande? Det är ett par saker du ska fundera över när du är med och korar LS bästa forskarlag i muntlig framställning. Kom till fakultetens första science slam

62 Silk, m fl., ”Slowing the social sciences of sport”; MacLean, ”(Re)occupying a cultural commons”.

63 Fakulteten Lärande och Samhälle, Malmö högskola.

den 14 maj kl. 17 i C127 och en lättsam drabbning mellan institutionernas rappaste forskare. Utmaningen är att på några minuter presentera sin forskning på bästa sätt.

Välkommen till några trevliga timmar där vi får inblick i vad våra kollegor håller på med och sedan umgås över en bit mat. Anmäl dig på <http://www.mah.se/ls/slam-met>. Hälsningar! Dekan.

Självfallet antog Institutionen för idrottsvetenskap utmaningen och sände sina unga talanger. Lagets coach skickade följande uppmaning till supportrarna:

Vill påminna om Science Slam som går av stapeln den 14 maj, 17.00 med efterföljande mingel. Anmäl er till detta (se utskick och på hemsidan) och heja fram IDV-laget... Lämplig heja-ramsa? //Lagledaren.

Visst är det muntert,⁶⁴ och man kanske enbart ska uppfatta och registrera det som en rolig grej – och inte vara alltför tråkig. Men samtidigt har lustigheten drag av Monty Pytons ironi, och eventet blir rätt slående och träffande. Exemplet illustrerar, enligt mitt förmenande, en intressant trend, nämligen ”sportifiering” av olika samhällsdomäner, allt från populärkulturen (Masterchef,⁶⁵ Idol, Biggest Losers och Robinsson) till vetenskapen.⁶⁶ Det går att tävla, sätta rekord och bli mästare i allt. Helst ska det även gå fort (*altius*)!⁶⁷

I ett perspektiv är det en vinst för idrottsvetenskapen, om vi bortser från den allmänna trivialiseringsprocessen som drabbar alla. Sportens logik träder nämligen in i andra samhällsfält, och blir till en logik också i dessa fält! Det bör göra idrottsvetenskapen – och dess möjliga analyser av underhållning och spänning – till en viktigare och allt relevantare samhällsvetenskap. Underhållningskulturen och eventindustrins framfart sätter sin prägel på det postmoderna samhället. Delar av (den nyare) idrottsvetenskapen bör därvid kunna utrustas och utvecklas för att analysera dessa processer och kulturer.

Med denna avslutande problematik kring sportens intåg i andra domäner – i termer av sportifiering av samhället – börjar vi närma oss nästa avsnitt och de utmaningar och möjligheter i vilka idrottsvetenskapen har en potential och där disciplinen kan spela en större och seriösare roll, och därmed ha en starkare position, status och relevans.⁶⁸

Idrottsvetenskapens utmaningar

För att närmare studera problematiken när det gäller idrottsvetenskapens status (dess hälsotillstånd), position och relevans kan det vara värdefullt att lägga fokus på:

64 Konceptet, ”Science Slam: Nya forskningsrön i snabbformat”, togs även till Almedalen 2014 i regi av Malmö högskola och Lunds universitet. <http://www.almedalsveckan.info/event/user-view/16875>

65 Carlsson och Svensson, ’Masterchef and the sportification of popular culture’.

66 Ytterligare ett exempel på sportifieringsprocessen, ett ironiskt sådant: ”Flop Life: What If We All Acted Like We Were In The World Cup”, se http://www.npr.org/blogs/thetwo-way/2014/07/09/330133378/flop-life-what-if-we-all-acted-like-we-were-in-the-world-cup?utm_campaign=storyshare&utm_source=facebook.com&utm_medium=social

67 Tomlinson, *The Culture of Speed*.

68 Carlsson och Hedenborg, ”Position and relevance in sport studies”.

- Den historiska utvecklingen och lokaliseringen av idrottsvetenskap. I många miljöer har ämnet växt fram som en svans till idrottspedagogiska utbildningar.
- Rekryteringen av forskare till idrottsvetenskap.
- Betydelsen av genusmönster och genusfrågor i ämnets utveckling. Detta är speciellt intressant i ett fält där könsuppdelning formaliserats och gjorts till legitim och moralisk norm. Idrott torde vara det enda återstående samhällsområdet där det fortfarande existerar en fastlagd och officiell könsuppdelning och -diskriminering.
- Idrottsvetenskapens legitimitet i det övriga vetenskapssamhället.
- Det faktum att idrottsforskaren är en del av den populärkultur denne studerar, med risker för normativa och ideologiska utgångspunkter.
- Standardisering av några få, men hegemoniska, teorier.
- Mixen av fler- och tvärvetenskap, vilket gör att det är svårt att definiera ämnets specifika intresseområde och kunskapsbas.
- Den traditionella fokusen på idrottsrelevans, snarare än studiernas vetenskapliga relevans eller dess samhällsrelevans.⁶⁹

En viktig utgångspunkt för idrottsvetenskapens utveckling är, enligt mitt förmenande, att betrakta idrotten som ett (socialt och kulturellt) *fenomen*, och inte som ett *värde*.⁷⁰ På så sätt blir det kanske lättare att undvika såväl normativiteten som en alltför rymlig instrumentalism. Vidare vore det hälsosamt för ämnet om dess teoriutveckling kunde framhåvas, så att dess teoretiska försök fick en övergripande betydelse för vår förståelse av samhälle och individ i en vidare utsträckning. Frågan är om inte sportifieringsprocessen inrymmer stoff för en dylik utveckling och roll inom generell samhällsteori. I det offensiva perspektivet kan modern idrottsvetenskap, och då i egenskap av kritisk samhällsvetenskap, vara en motor i analysen av diverse rationaliserings- och trivialiseringsprocesser,⁷¹ som sportifieringsprocessen i sig själv varit med om att alstra.

En alternativ strategi när det gäller att betona idrottens (och idrottsvetenskapens) betydelse vore att reducera de normativa inslagen och det mer eller mindre repetitiva hävdandet av samhällseliga värden såsom hälsa, integration och demokrati. I stället skulle man betona idrotten och idrottsvetenskapen som en resurs för att förstå och analysera människor – deras kroppar, kultur och konsumtionsmönster – och samhällsprocesser i mer generellt avseende. Det skulle kunna göras via dramaturgin mellan idrottens olika proklamerade (och normativa) betydelser och idrottens relativa betydelselöshet, som i sig skapar en intressant samhällsvetenskaplig fråga: Hur är det möjligt att göra ett relativt obetydligt fenomen så pass socialt och kulturellt betydelsefullt som den moderna idrotten har utvecklats till i vårt (post)moderna samhälle. I ljuset av denna fråga blir event-, underhållnings- och fitnessindustrin ett samhällsvetenskapligt relevant område, som kan bidra med att förstå och analysera postmodernitet samt relationerna verklighet och fiktion, seriositet (rationalisering) och trivialisering.

Obeaktat frågan om idrottens (o)betydelse kan sport dessutom fungera som ett socialt laboratorium i vilken idrottsvetenskapen kan analysera och förstå människor, människors liv och deras handlande. Genom att tillföra en vidare kontextuell förståelse av idrotten, via

⁶⁹ Ibid. Detta var även teman för CPSII-konferensen (se not 3).

⁷⁰ ...och fysiologiskt/biologiskt, rent av existentiellt fenomen.

⁷¹ Carlsson, "(Re)confusion of Sport and Law".

analyser av social förändring och social kontroll, kan idrottsvetenskapen även användas för att förstå och analysera mer generella samhällsliga processer.

På så sätt kan idrottsvetenskapen spela en vital roll när det gäller utvecklingen av samhällsvetenskaplig teori. Efter Nobert Elias och den figurativa sociologin har det varit svårt att identifiera dylika ambitioner inom idrottsvetenskapen. Det finns numera några undantag, om än i en förhållandevis tidig utvecklingsfas. När det gäller idrottsvetenskapliga studier bör Richard Giulianottis och Joseph Maguires ambitioner att utveckla en djupare förståelse och analys av globalisering och migration, i ett vidare sammanhang, hyllas och stödjas.

De nämnda ambitionerna ligger inom den gängse samhälls- och kulturvetenskapliga sfären. En mer utmanande – om dock möjlig – utmaning är att betrakta idrottsvetenskap som ett möjligt amalgam av samhälls- och naturvetenskap, och därmed ta tag i Bruno Latours stafettpinne.⁷² Genom att idrottsvetenskapligt – på ett vetenskapligt sätt – betona och utgå från mixen av kropp, kultur, konsumtion, kön, samhälle och teknologi har ämnet i grunden en verkligt seriös fler- och/eller tvärvetenskaplig utgångspunkt, och då inte enbart vetenskapspolitiskt/-ideologiskt. Idrott är i grunden mångfacetterad, polycentrisk, och frammanar ett flervetenskapligt angreppssätt. Dessa infallsvinklar, med allt från kroppskultur till konsumtionskultur, gör ämnet till en lämplig kandidat – och medlare – i frontlinjen av samhälls- respektive naturvetenskaplig forskning. Idrottsvetenskap kan på så sätt – i ljuset av Latour – bortse från – och möjligtvis häva – vetenskapens renodling (”purification”) i diverse akademiska discipliner och kunskapsområden, och därmed betrakta kunskapen om kropp, kultur och samhällen som en helhet.⁷³

Strategin blir att (1) se idrott som ett socialt laboratorium, att (2) betrakta idrottsvetenskap som utvecklare av samhällsteori och vår generella förståelse och analys av människor och samhällsprocesser samt att (3) positionera idrott och idrottsvetenskap som en ”länk” mellan samhälls- och naturvetenskap. Men då krävs det initialt mindre normativitet och instrumentalism, mer samhällsteoretisk skolning, och ett mer polycentriskt förhållningsätt och begreppsliggörande av *fenomenet* idrott. Sökandet efter idrottens grundväsen och en enhetlig definition är sannolikt en återvändsgränd, och rent av ett bråddjup. Det är min uppfattning att idrottsvetenskap som akademiskt (samhälls- och kulturvetenskapligt) ämne mår allra bäst av en vid och rörlig definition av idrott, då denna aktivitet kan ha så vitt skilda former, arenor och uttryck. Därutöver bör ambitionen vara att se bortom idrottens, och istället skåda samhällets horisont, och härvid använda idrottsvetenskapliga reflektioner som ett sätt att förstå trender och uttrycksformer i samhället och vad det är att vara människa.

Jag tänkte här ge några av mig valda exempel på arbeten som jag anser explicit eller implicit har eller skulle kunna ha dimensioner och ambitioner bortom eller utöver idrotten,

72 Latour, *Pandora's Hope; We Have Never been Modern*. Se även Jonasson, *Sport Has Never Been Modern*.

73 Bruno Latour menar att vetenskapens differentiering, och dikotomin natur- respektive samhällsvetenskap och dess interna disciplinära uppdelningar i grunden är en falsk och artificiell konstruktion, som enbart grundar sig på det moderna samhällets rationaliserings- och professionaliseringsprocesser. Detta har i sin tur lett till en akademisk och intellektuell härdsnära, vilket försvårat och rent av omöjliggjort en ren och naturlig kunskap. Istället produceras fabricerad kunskap. Latour talar om en hybrid kunskapsproduktion. Kunskapen om kropp och själ måste åter, enligt hans argumentering, sammansmältas för att bli begriplig. Vetenskapssamhället – och dess kunskapssystem – måste därför dekonstrueras. Se Latour, *We Have Never been Modern*. I ljuset av Latours angreppssätt framstår idrottsvetenskapliga studier som en lämplig och intressant kandidat för detta arbete, som ett sätt att integrera – fusionera – natur-, kultur- och samhällsvetenskap i sin analys av fenomenet idrott.

där texterna inte tungt begränsas av normativitet eller instrumentalism. Det finns självfallet fler, men nu har det blivit de här. Vi börjar kortfattat med tre artiklar som producerat *inom* en idrottsvetenskaplig kontext:

”The indoorisation of outdoor sports: an exploration of the rise of lifestyle sports in artificial settings” är en spännande artikel eftersom texten skulle kunna problematisera dels vår traditionella syn på idrottens former och vad som bör vara dess innehåll och kvaliteter, dels vår samtida samhällsutveckling i allmänhet, och mer specifikt vårt förhållande till verklighet, teknologi och representationer.⁷⁴ I takt med urbaniseringsprocessen flyttar idrotter, som tidigare varit bundna till landet och dess naturliga förutsättningar, in i städer, och omvandlas utifrån dessa förutsättningar, och många av dess blir till inomhusaktiviteter. En intressant fråga är vad olika konsumenter upplever som autentiskt, som äkta vara, och när det sker skiftningar i dessa upplevelser. På en och samma gång blir naturen (den artificiella) praktiskt tillgängligare, för stadsbor, medan ovanan gör den verkliga naturen psykologiskt otillgängligare. Den här typen av diskussion bör vara central i ett samhälle där mixen av verklighet och virtuella världar problematiserar våra uppfattningar om äkthet.⁷⁵ Det gör att ämnet skulle vara intressant också utanför det idrottsvetenskapliga rummet. Dock har författarna, av olika anledningar, inte explicit tagit tag i frågan på ett mer djuplodat samhällsteoretiskt sätt.

I artikeln ”Foreign fandom and the Liverpool FC: a cyber-mediated romance” följer författarna en grupp Liverpool-supportrar i Melbourne, så kallade satellitsupportrar.⁷⁶ Texten, som förvisso kunde tagit in mer substantiell teoretisk inspiration, är intressant och angelägen eftersom problematiken är både idrottspecifik och generellt intressant. Nu är dock designen alltför deskriptiv, som om själva presentationen av området/fenomenet *per se* gör texten idrottsvetenskapligt intressant. Bortsett från denna brist har ämnet och dess analys en tydlig potential bortom idrottsvetenskapens domän. Problematiken berör identitetsskapande, på distans, i ett samhälle där denna typ av fenomen gjorts möjligt via globalisering och ICT-utvecklingen. Det innebär att samhället och individer blir mer mobila och möjligtvis även mer temporärt lojala och bundna till intressen och bestämda konsumtionsmönster, i allt mer pluralistiskt samhälle, som inrymmer såväl differentiering som homogenisering av kulturer. ”Foreign fandom” och satellitsupportrar är härvid intressant att analysera då de utgör en mix av nya strukturer och traditionella mönster, som gör det möjligt att identifiera sig – vara trogen – ett lag, även på distans, även ”down-under”. I den bemärkelsen adderar studien kunskaper och perspektiv till allmänna studiet av globalisering, Cybersociety, temporära nätverk och kulturell identitet.

Sportifieringsprocessens logik och dess effekter är ett tema som diskuteras i “Re(con)fusion of law and sport in light of seriousness and trivialisation”.⁷⁷ Texten, som har sin akademiska bas i rättssociologi och idrottsvetenskap, behandlar relationen idrott och juridik,

74 van Bottenburg, m fl. “The indoorisation of outdoor sports”.

75 Här kommer jag osökt att tänka på Baudrillard, som i en essä berättar om en fransk gammal grotta (Lascaux) med unika väggmålningar, som upptäcktes ganska nyligen. Här har det varit svårt att låta besökare vistas i grottan, på grund av klimat, kroppsvärme och andra nedbrytande processer. Det finns emellertid ett fönster där besökare kan beskåda små delar av grottssystemet. Men för att göra grottan tillgänglig har man konstruerat en exakt kopia av en i dess omedelbara närhet. Denna grotta lockar besökare, som dessutom kan känna sig säkrare i den miljön. Och det blir därmed kopian som blir (den äkta) upplevelsen. Se Baudrillard, *Simulacra and Simulation*

76 Kerr och Emery, ”Foreign fandom and the Liverpool FC”.

77 Carlsson, “Re(con)fusion of law and sport”.

mot bakgrund av idrottens tilltagande kommersialisering och professionalisering. Genom att belysa två rättsliga problem inom idrotten (vad kan till exempel en konsument kräva av idrotten?) i ljuset av Huizinga och Sherwin tillförs arbetet ett teoretiskt angreppssätt som gör det möjligt att analysera idrottens logik respektive juridikens rationalitet. Värderna som förutsägbarhet (juridik) och oförutsägbarhet (idrotten) ställs mot varandra. Den centrala frågan är vad som händer med idrotten och med rätten i detta möte. Texten spårar och sätter fokus på en pågående trivialiseringsprocess som, enligt författaren, tycks löpa parallellt med den mer ”berömda” rationaliseringsprocessen. På så sätt lyfter texten även en generell samhällsprocess, utöver intresset för relationen idrott och juridik. Problematiken kring sportifiering, trivialisering och rationalisering har även lyfts till studier av populärkulturens utveckling.⁷⁸

Dessa tre artiklar skulle – med mer utvecklade samhällsteori – kunna bidra till mer generell kunskap om samhällsutveckling, utöver deras idrottsvetenskapliga relevans, och indikerar att idrottsvetenskap kan ha en stor samhällsvetenskaplig betydelse. (se ovan). Låt oss titta på några större verk, utanför idrottsvetenskapens disciplinära domäner. Noterbart – och självfallet utmanande – är då att böcker producerade i icke-idrottsvetenskapliga miljöer, enligt min erfarenhet och bedömning, kan ha betydligt mer intressanta kvaliteter ”bortom idrotten”. Två arbeten kan i detta avseende vara värda att uppmärksammas.

Den första är Stephen Connors *Philosophy of Sport*, skriven av en allmänfilosof som vanligtvis inte intresserat sig för idrott i sin forskning. Han har bland annat skrivit filosofiska böcker om flugor.⁷⁹ Connors analys av idrott behandlar överhuvudtaget inte idrottens olika samhälleliga betydelser. Hans utgångspunkt skiljer sig från ”idrottskulturbejakarna” – de som menar att man måste ha ”levt” idrotten för att förstå dess logik och kultur. Connors strävar snarare efter att greppa tag i idrotten förutsättningslöst och därmed fråga sig vad detta egendomliga fenomen egentligen är, så som det framstår vid den första kontakten, utan att ha någon tidigare kunskap om fenomenet. Han vill fokusera på vad idrotten och idrottsvetenskapen – eller snarare vetenskapliga studier av idrotten – kan bidra med för förståelse av människans villkor och socialt liv i allmänhet. Han är av den uppfattningen att idrott kan ge reflektioner över allehanda mänskliga villkor och handlingar. Hans fokus i boken ligger primärt på tid och rum, och hur idrotten på olika sätt rör sig i, hanterar, manipulerar och ”spelar med” tid och rum. Genom dylika temporala och spatiala reflektioner, med idrotten som laboratorium, skapas även en vidare förståelse för social tid (till exempel faktisk tid kontra speltid, samt maskning och fördröjning av spelet),⁸⁰ samt vår förmåga att hantera, konstruera och stipulera rumsliga dimensioner och avgränsningar (till exempel offsideregeln som ”relativt rum”, ta över rum som spelövertag, eller arenor som världsiga och andliga rum).⁸¹ Kroppen i idrotten agerar inte enbart i och genom tiden, utan tiden agerar även i kroppen (tiden tar ut sin rätt).⁸² Sådana reflektioner kring konstruktionen av tid och rum ger en djupare förståelse för människans villkor och hennes sociala och existen-

78 Carlsson och Svensson, ”Masterchef and the sportification of popular culture”.

79 Connor, *Philosophy of Sport*.

80 *ibid.*, ss 72-3. ”The culpability of wasting time, along with the quite complex protocols that determine in different sport the different ways in which time may fairly and unfairly be consumed, discloses an essential principle of sport time, namely that its time should be at all times fully occupied, never allowed merely to pass”

81 *ibid.*, ss. 53, 56

82 *ibid.*, s. 77.

tiella relation till tid och rum. Här bidrar studiet av idrott till mer allmänmänskliga reflektioner.

Den andra boken är David Frasers *Cricket and the Law: The Man in White is Always Right*, producerat av en kriminolog ("down under"), som vanligtvis inte heller han intresserar sig för idrottsvetenskapliga frågor. Boken anses vara en klassiker – rent av en akademisk kultbok – inom rättsociologin. Förlaget, Routledge, har kategoriserat boken i ämnesområdena "Sport Studies", "Legal Theory" och "Cultural Studies", vilket är en i mitt tycke mycket bra och rättvis beskrivning av boken. Analysen av cricket och dess relation till det engelska rättssystemets utveckling ger inblick, dels i cricketens innehåll och problematik, och dels i det engelska rättssystemets innehåll och dess särdrag. Därutöver ger studien en djupgående förståelse för den engelska kulturen och dess utveckling, och mer specifikt cricketens betydelse för denna utveckling. Kort sagt, boken lyfter sin blick *bortom* criceten – och juridiken – obeaktat att boken ger en gedigen förståelse för politiska, moralisk-rättsliga och kulturella diskurser *inom* criceten.⁸³

Frasers bok behandlar i grunden förrättsligandet av idrotten, men går faktiskt ett steg längre. Han betraktar nämligen rätt och samhälle som sammanvävda, och att rätten är en social konstruktion, som varken lever sitt liv ovanför eller är separerat från övrigt socialt liv. Han menar härvid att rätten – i vid mening – är politik, sociologi och litteratur – ja, det är också cricket. Detta är genialt. På så sätt kan Fraser även använda cricket som ett sätt att illustrera hur lagar, etik och moraliska utsagor och känslor generellt påverkar människors liv i deras dagliga och sociala tillvaro. Men det bör här poängteras att författaren inte använder cricket som en metafor för att beskriva rättens fenomenologi eller dess samhällliga funktioner. En poäng i hans resonemang när det gäller betydelsen av normativa källor är att rätten plockas ner från sin piedestal, och att det därmed inte finns viktigare saker som rätten, och mindre seriösa och oviktiga saker, som till exempel cricket, eller idrott generellt. För David Fraser är cricket och rätten enbart olika arenor där man kämpar om mening, tolkning och tillämpning av regler. Detta är ett bra exempel på hur idrott – i detta fall cricket – kan användas som en analytiskt redskap för att förstå och analysera samhällsfenomen, bortom idrottsvetenskapens gängse intresse för just idrotten.

Att dessa böcker är producerade utanför den idrottsvetenskapliga disciplinen tål att diskuteras. Kvaliteten och spännvidden i Connors och Frasers arbeten, och dess relevans bortom idrottens domäner, utmanar onekligen idrottsvetenskapen som disciplin, och ställer frågan vad det är för mening med idrottsvetenskap som en egen och institutionaliserad *samhällsvetenskaplig* disciplin. Vad är det för speciella kunskaper som alstras och produceras i denna miljö? Kan dessa dessutom vara behjälpliga i vår generella förståelse och analys av samhället? Och, i så fall, på vilket sätt? Min introduktion ger härvidlag inget tydligt och konkret svar. I den här texten har jag fokuserat på formen mer än på innehållet. Syftet har primärt varit att tydliggöra ämnets vetenskapliga horisont, och vad som skymmer den.

Råd:

- Ta ett steg tillbaks, reducera normativiteten och det instrumentella förhållningssättet, beväpna ämnet med gedigen samhällsteori och fokusera därutöver mer på äm-

83 Se Carlsson, "Cricket och rätten: Olika normativa källor".

nets samhällsrelevans, för att därigenom se horisonten ”bortom idrott”. Därmed kan disciplinen utvecklas till att bli en riktig och viktig samhällsvetenskap.

Avslutning

Jag utgår från att ett ämne kommer att må bra och utvecklas progressivt via en kritisk genomgång – en diagnos – av dess status, karaktär och problem. När det gäller idrottsvetenskapens utveckling krävs såväl ny som starkare ”medicin” för att ämnet ska utvecklas, utifrån sin faktiska potential. Genom att vara medveten om problem som normativitet, instrumentalism och relativism kan man dessutom arbeta förebyggande. Det är i grunden min uppfattning att kritiska och reflekterande vetenskapliga studier och analys av idrott och sportifieringsprocessen kan höja ämnets status, position och relevans. Ämnet har otvivelaktigt stor potential, men den skymms, enligt mitt förmenande, av ett alltför stort fokus på hands-on-studier där formen och produkten blir någon typ av gospel för idrottens evangelium.

Idrottsvetare ska definitivt inte nöja sig med ta-allt-för-givet-tills-vidare, och att därmed ta disciplinen och dess förståelsehorisont för given. För idrottsvetenskapens del – i egenkap av egen disciplin – gäller det att finna och hävda sitt speciella värde, i ”idrottens polycentrism”. Det är möjligtvis nästa steg i ämnets utveckling. Den här kritiska texten – som kan ses som en form av provokativ och tankeväckande introduktion à la Schutz’ ”brott i vardagen” – har försökt formulera en ny och annorlunda horisont genom att presentera såväl ämnets nuvarande begränsningar som dess möjligheter att vara en intressant samhälls- och kulturvetenskaplig disciplin.

Ämnet kan faktiskt vara essentiellt för förståelsen av vårt (post)moderna samhälle och dess utvecklingsprocesser; vad det innebär att vara människa i vår tids kropps- och konsumtionskultur. Ämnet kan även fungera som en vetenskaplig brygga mellan natur-, kultur- och samhällsvetenskaperna. På så sätt är denna text en uppmaning till nästa generation idrottsvetare att även inom den idrottsvetenskapliga disciplinen ta tag i allvarliga vetenskaps- och samhällsfrågor, bortom idrott, ”flow & peak” och event. Personligen tycker jag att den infallsvinkeln utgör en stimulerande introduktion till ett ämnes möjligheter.

Referenser

- Alvesson, M. och K. Skjöldberg, *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur, 2007.
- Andersson S. *Filosofen som inte ville tala*. Stockholm: Nordstedt, 2012.
- Asplund, J. *En undran inför samhället*. Lund: Argos, 1983
- Bale J. och M. Cronin. *Sport and Postcolonialism*, Oxford: Berg Publisher, 2003.
- Baier, M. *Social and Legal Norms: Towards a Socio-Legal Understanding of Normativity*. Ashgate, 2013.
- Baudrillard, J. *Simulacra and Simulation*. Univ. of Michigan Press, 1994.
- van Bottenburg M. och L. Salome. “The indoorisation of outdoor sports: an exploration of the rise of lifestyle sports in artificial settings” i *Leisure Studies* 29, nr. 2 (2010): 143-160.

- Brackenridge, C. *Spoilsports: Understanding and Preventing Sexual Exploitation in Sport*. London: Routledge, 2002.
- Carlsson, B. "Put the law in brackets..." i *Social Steerage and Communicative Action; Essays in Sociology of Law*, 214-35 Lund: Bokbox, 1998.
- Carlsson, B. "Cricket och rätten: Olika normativa källor". Recension i *idrottsforum.org*, 12 april 2006.
- Carlsson, B. "Re(con)fusion of law and sports in light of seriousness and trivialization" i *Sport in Society* 17, nr. 9 (2014) 1-17.
- Carlsson, B och M. Svensson, "Masterchef and the sportification of popular culture" (För publicering, *Sport in Society*, 2015)
- Carlsson, B. och S. Hedenborg. "The position and relevance of sport studies: an introduction" i *Sport in Society* 17, nr. 9 (2014) 1-9.
- Collins, M. F. och T. Kay. *Sport and Social Exclusion*. London: Routledge, 2002.
- Connor, S. *A Philosophy of Sport*. London: Reaktion Books, 2011.
- Dostojevskij, F. *Anteckningar från källarhål*. Stockholm: Atlantis, 2011.
- Elias, N. och S. Quilley. *Involvement and Detachment*. Dublin: University College Dublin Press, 2007.
- Foucault, M. *Architecture of Knowledge*. London: Routledge, 2002.
- Fraser, D. *Cricket and the Law: The Man in White is Always Right*. London: Routledge, 2005.
- Giulianotti R. och R. Robertson, eds. *Globalization and Sport*. Oxford: Blackwell Publishing, 2007.
- Giulianotti R. och R. Robertson. *Globalization and Football*. London: Sage, 2009.
- Guttman, A. *From ritual to record: The nature of modern sports*. New York: Columbia University Press, 2004.
- Habermas, J. *Knowledge and Human Interests*. London: Heineman, 1975.
- Jamieson, L. och T. Orr. *Sport and Violence: A Critical Examination*, Elsevier, 2009.
- Jonasson, K. *Sport Has Never Been Modern*. PhD-Dissertation, Gothenburg, 2013.
- Kafka, F. *Processen*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 2011.
- Kafka F. *Förvandlingen och Den sanningssökande hunden*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 2007.
- Kerr, A. och P. R. Emery, "Foreign fandom and the Liverpool FC: a cyber-mediated romance" i *Soccer and Society* 12, nr. 6 (2011) 880-896.
- Latour, B. *Pandora's Hope: Essays on the Reality of Science Studies*. Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1999.
- Latour, B. *We Have Never been Modern*. Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1993.
- Lindfelt, M. *Meningsskapande idrott - Livsåskådningsrelevanta perspektiv och empiriska kontraster*. Nya Doxa, 2006.
- Lo-Johansson, I. *Jag tvivlar på idrotten* Malmö: Arx Förlag 2014
- Loland, S., I. Waddington och B. Skistad, red. *Pain and Injury in Sport: Social and Ethical Analysis*. London: Routledge, 2005.
- MacLean, M. "(Re)occupying a cultural commons: reclaiming the labour process in critical sports studies" i *Sport in Society* 17, nr. 9 (2014) 1-17.
- Marcuse, H. *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. London: Routledge, 2002.
- Parrish, R. *Sports Law and Policy in the European Union*. Manchester University Press, 2003.
- Petersen, H. och H. Zahle, *Legal Polycentricity: Consequences of Pluralism in Law*. Ashgate, 1995.
- Putnam, R. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster, 2001.
- Tomlinson, J. *The Culture of Speed: The Coming of Immediacy*. London: Sage, 2007.
- Sartre, J-P. *Critique of Dialectical Reason*. London: Verso, 1982.
- Schutz, A. *Collected Papers (vol 1): Problem of Social Reality*. Haag: Klüwer Academic Publisher, 1973.
- Siekmann, R. och S Janwillem, red. *Lex Sportiva: What is Sports Law?* Hague: TMC Asser Press, 2012.
- Silk, M., J. Francombe och A. L Andrews, "Slowing the social sciences of sport: on the possibilities of physical culture" i *Sport in Society* 17, nr. 9 (2014) 1-17.
- SOU 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran*, Stockholm: Nordstedts Juridik, 2008
- Tamburrini, T. och T. Tännsjö, red. *Values in Sport: Elitism, Nationalism, Gender Equality and the Scientific Manufacturing of Winners*, Spon Press, 2000.
- Temple, P. *Sanning*. Göteborg: Kabusa böcker, 2012.
- Westerbeek, H. och A. Smith. *Sport Business in the Global Marketplace*. Hampshire: Palgrave, 2003.
- Åkesson, J. *Idrottens akademisering: Idrottsvetenskaplig kunskap inom forskning, utbildning och på arbetsmarknaden*. Malmö: Malmö Studies in Sport Sciences, nr. 14, 2014